

אוניברסיטת חיפה
جامعة حيفا
University of Haifa

פרופסור עוז אלמוג

Prof. Oz Almog

Land of Israel studies
Faculty of Humanities

החוג ללימודי ארץ ישראל
הפקולטה למדעי הרוח

01/06/2007

חברים יקרים,

מצ"ב דיאלוג פולמוסי דמיוני שבנית. הוא נועד לטלטל ולגרום לחשיבה, על רקע המשבר הקשה הפוקד את מדינת ישראל. אודה על קבלת תגובות מכל סוג שהוא. אשמח במיוחד לטיעונים המוסיפים/חולקים/מחזקים צד זה או אחר בפולמוס. בכוונתי לאסוף את התגובות המעניינות ביותר ולהוציא ספר בנושא (בעברית ובאנגלית). השתדלו לשלוח תגובה כצרופה (attachment) לדוא"ל. אנא הפיצו לחבריכם, כדי שיתקבלו תגובות מקהל רחב ככל האפשר.

שלכם,

עוז אלמוג

דוא"ל: oalmog@univ.haifa.ac.il

כתובת: החוג ללימודי א"י, אוניברסיטת חיפה, חיפה 31905

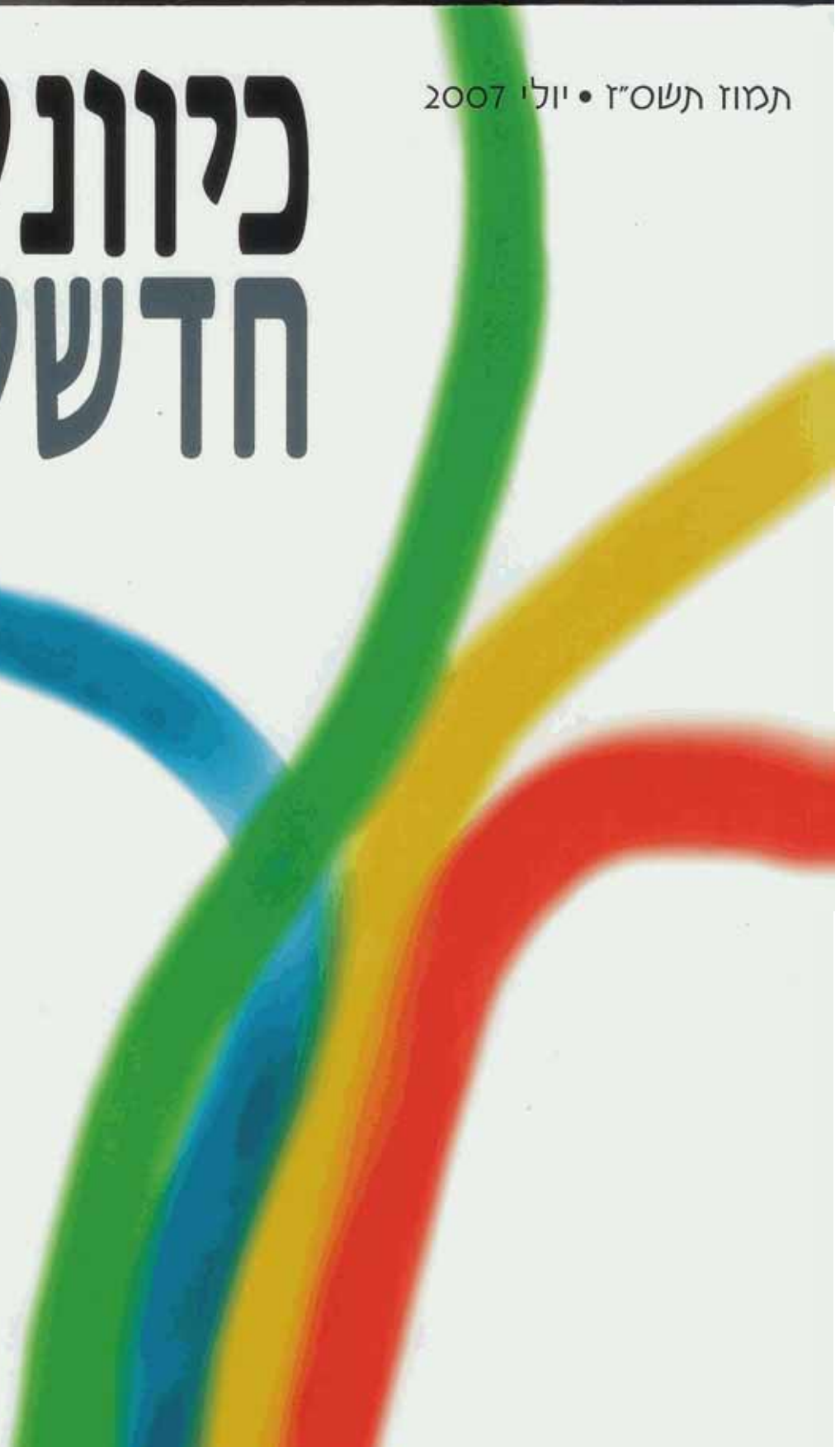
טלפון: 0523-403841

תמוז תשס"ז • יולי 2007

כיוונים חדשים

כתב עת לענייני ציונות, יהדות, מדיניות, חברה ומרבבות

16

כיוונים חדשים

כתב עת
לענייני ציונות, יהדות,
מדיניות, חברה ותרבות

עורך
אלי אייל

מערכת: ליפשה בן ש"ך (סגנית עורך), גבריאל אלכסנדר

גיליון מס' 16, תמוז תשס"ז, יולי 2007

כיוונים חדשים הנו במה עצמאית ובלתי תלויה לדיון בסוגיות הציונות והעם היהודי בימינו: תיאור התמורות בישראל ובגולה וכיווני התפתחותן; חקר תולדות היישוב והתנועה הציונית; ביטוי למחשבה היהודית בתזמננו; עיון בבעיות הזהות התרבותית של החברה הישראלית; עתיד הציונות - הערכות ומגמות.

כיוונים חדשים פתוח להשקפות מגוונות. הדעות המובעות במאמרים מבטאות את עמדות מחבריהם ולא בהכרח את עמדת המערכת.

השער האחורי:

יעל ויילר, "האש השומרית", טכניקה מעורבת על נייר, 42x29.7 ס"מ.
יעל ויילר, ילידת תל-אביב (1960), למדה ציור על ידי התבוננות והתנסות עצמית. הציגה תערוכה מצוירה בקפוטריה של בניין מדעי הרוח בקמפוס האוניברסיטה העברית הר הצופים בירושלים. על עבודותיה כתב אמיתי מנדלסון, אוצר אמנות ישראלית במוזאון ישראל: "יעל ויילר עוסקת בסוג של מיפוי ויזואלי של חומר הדוקטורט שלה בנושא ההתיישבות ותנועת השומר הצעיר בארץ-ישראל בראשית המאה העשרים. החומר המחקרי המרתק יצר אצל ויילר תחושה חזקה שעליה לבטא את הרגשות והמחשבות שעלו בה במהלך המחקר באופן ויזואלי. לאחר שסיימה את עבודת הכתיבה הקדישה עצמה ויילר לציור ולסימון על גבי דפי המחקר עצמם. התוצאה היא גוף העבודה המחקרית הכתובה המכוסה סימנים וציורים, המתכתבים בשפה ויזואלית עם הטקסט הכתוב - שפה אישית וסוגסטיבית ועל כן גם מעניינת ומסקרנת. עבודתה היא יצירה בעלת עומק הקשורה קשר מיוחד למחקר על מקורות הישראליות וראשית הציונות."

כתובת המערכת:

ההסתדרות הציונית העולמית, ת"ד 92, ירושלים 91000, טל' 02-6202172

מחיר חוברת: 25 ש"ח

© כל הזכויות שמורות

המערכת אינה מחזירה כתבייד

עיצוב והפקה: "מערכת" קיבוץ דליה 19239

נדפס בישראל, תמוז תשס"ז, יולי 2007

לוחות והדפסה: סדר-צלם, תל-אביב

יוצא לאור בסיוע המכון לתולדות הציונות וההתיישבות של קק"ל

תוכן העניינים

5	אלי אייל	• כיוונים חדשים: מי מערער על מדינת הלאום • בובר: פילוסוף בעל שם עולמי
10		שדרכו הפוליטית נותרה ללא נוהים
18	עוז אלמוג	עם חופשי בארצנו – או אדם חופשי בכפר הגלובלי
41	ברנרד לואיס	יודופוביה אידאולוגית פוליטית בלבוש מודרני
56	מרטין בובר	טקסטים מן העבר עם ניחוח אקטואלי
73	שמואל נח אייזנשטדט	איך התמודד בובר עם בניין חברה בארץ
77	עליזה שנהר	משבר בלימודי היהדות – והעולם האקדמי שותק
83	אריה אלדד	מי מפחד מחוקה
95	אלישע אפרת	יהיה צורך לשרטט מחדש את גבולות ירושלים
106	יורם אטינגר	הדמוגרפיה נכס – ולא נטל – אסטרטגי
112	שמעון שטרית	תנועת העבודה: מהגמוניה פוליטית לשותפות בלתי דומיננטית בהנהגה
128	משה יגר	למי הבכורה – לישראל או לתפוצות?
142	מנפרד גרסטנפלד	אירופה משנה פניה בעקבות המהגרים המוסלמים
153	רפאל בן־שושן	מכתב לז'אן דניאל על "בית הכלא היהודי"
166	מאשה טורנר	משה רבנו כדגם למנהיגות ייחודית
179	גד יעקבי	קיסינג'ר: "האקדמאי בוחר את הנושא לפי רצונו ואילו הפוליטיקאי ניצב מול בעיות שנכפות עליו"
190	אברהם יסעור	הסוציאליזם נכשל – מה התחליף?
206	אורי הייטנר	אף על פי כן – היפרדות יזומה חד־צדדית
213	ניצה דוידוביץ ודן סואן	המכללות כמכשיר לשוויון חברתי
235	חיים גרוסמן	כיוונים חדשים־ישנים של תוצרת "כחול לבן"
250	גדעון שטחל	תגובה: אין טעם לזכור ולהזכיר את טוינבי

עם חופשי בארצנו – או אדם חופשי בכפר הגלובלי

דיאלוג כואב בין סב לנכדו על חוליי החברה הישראלית

עוז אלמוג

באחד מבתי הקפה במרכז הארץ התנהלה שיחה ערה בין סבא לנכדו. הסב, יליד פולין 1935, עלה ארצה עם הוריו בגיל שלוש, התחנך בגימנסיה ובתנועת המחנות העולים, שירת בצנחנים בסדיר ובמילואים, עבד כמהנדס חשמל במפעל ביטחוני בצפון וחי היום בחיפה כ"פנסיונר פעיל" (טיולים, חוגים, הרצאות, ארגוני מתנדבים וכו'). הנכד, יליד תל-אביב 1980, סיים בגרות אקסטרנית, שירת כטכנאי מחשבים בחיל הקשר, טייל שנה בדרום אמריקה, עומד לסיים תואר במנהל עסקים ומערכות מידע במכללה למנהל.

נכד: אז מה סבא, ג'ורג' שטיינר צדק, היהודים הם כמו דשן – תרכז אותם יסריחו, תפזר אותם, יעשירו את הקרקע. תסכים אתי שהצחנה החברתית והמוסרית העולה מארצנו הקטנטונת הפכה זה כבר לזיהום סביבתי מעיק.

פרופ' עוז אלמוג הוא סוציולוג והיסטוריון של החברה הישראלית. מרצה בחוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה. מספריו: **הצבר** – דיוקן; **פרידה משרוליק** – שינוי ערכים באליטה הישראלית.

סב: השאלה עד כמה הסירחון המטפורי שאתה מתאר משקף מציאות או יוצר מציאות. הלא התקשורת מפריחה לחלל אינ־ספור בלוני גז רעיל שמתפוצצים ברעש גדול ומתפוגגים במהירות מבלי להותיר סימן. המנטרה האופנתית היום בשיח הציבורי, שאותו מנווטת התקשורת, היא "משבר מנהיגות" ו"שחיתות". אבל משברים בהנהגה היו גם בעידן ה"נפילים" ושחיתות היא בוודאי לא תופעה לגמרי חדשה. להזכירך, טרם הוצגו בפנינו נתונים סטטיסטיים המוכיחים שהישראלים, ובכלל זה ההנהגה שלהם, יותר מושחתים מבעבר. נדרשות גם השוואות מהימנות ותקפות למדינות מפותחות אחרות כדי שנוכל לגבש תמונת מצב חדה ורחבה. האם איטליה, צרפת או בריטניה מושחתות פחות מאתנו? האם ארצות־הברית, ארץ החוקה והשקיפות, היא טלית שכולה תכלת? שהרי אפשר שהתמונה השחורה המצטיירת לנו מהתקשורת נובעת מעלייה מבורכת ברמת המודעות וברמת החשיפה של תופעות שליליות. סביר להניח שגם הגברת ווליום הביקורת, יוצרת רושם מוטעה של השחתה חברתית מוחלטת ומוציאה דברים מפרופורציה. יתר על כן, ניפוח משברים ויצירת היסטריה מלאכותית באמצעות כותרות סנסציוניות הם מתכון בדוק לרייטינג. אמת, מספר שרים ופקידי ממשל בכירים נחקרים, ומקצתם אף הורשעו.

מציאות של כותרות העיתון

גם פרשת הנשיא מביכה ומטרידה, אבל מכאן ועד למסקנות גורפות בדבר דיוקנה של מדינת ישראל הדרך עוד ארוכה. להזכירך, בעבר פרשיות כאלה לא היו נחשפות כלל וספק אם הייתה נפתחת חקירה. לפני שלושים שנה רק מעטים דיברו, כתבו או דיווחו על אלימות במשפחה, על הטרדות מיניות, או על אי־סדרים כספיים. האם פירוש הדבר שלא הייתה אלימות? שלא היו הטרדות? שלא היו אי־סדרים? היו גם היו, אלא שאת הכביסה כיבסו, אם בכלל, בתוך הבית. והיום, סוף־סוף אנחנו עושים פסח חברתי, או כמו שאוהבים לומר "מנקים את האורות".

במקום לקטר צריך לברך שהחיינו. בכלל, בישראל קיימת הנטייה למדוד את המציאות על פי כותרות העיתון, ולהגיד אמן אחרי כל עיתונאי ופרשן. ואני אומר לך: אם אתמול רצחו אדם זה עדיין לא אומר שחייך בסכנה,

ואם נתפס פקיד כזה או אחר במעילה זה עדיין לא אומר שהכסף שלך בבנק אינו בטוח.

נכד: נכון שהיום הדברים גלויים ושקופים יותר מבעבר, אבל דומני שהכתרות בתקשורת אינן מלאכותיות, להפך, הן תצלום רנטגן של גרורה אחת של סרטן קטלני שפשה בגוף החברתי ומאיים לחסלו. אין צורך בתקשורת וגם לא בסקרים מדעיים כדי לחוש שהציבור הישראלי נעשה יפה יותר מבחינה חיצונית (לבוש, תסרוקות וכו') ומכוער יותר מבחינה פנימית (ערכים). זה לא רק אלימות, שוחד ותופעות עברייניות אחרות, אלא דפוסי ההתנהגות של הישראלי המצוי, מערכות היחסים. אתה רואה וחש זאת מדי יום בכבישים, בחנויות, על מסך הטלוויזיה, בבתי הספר, במסעדות. המרפקנות, חוסר הסובלנות, החמדנות, הרכושנות, הרמאות, חוסר הציות לחוקים, הבהמיות, התובענות, הצעקנות. חיים כאן כאלו אין מחר, ואולי באמת אין מחר. סע ברכבת ישראל והתבונן למשך שעה אחת ב"מופע ישראלי" מרוכז וטיפוסי. אנשים מדברים בצרחות, משתפים את הנוסעים לידם בדברים האינטימיים ביותר. זה מביך, זה וולגרי, זה סוציומטי. נורא! כללי המשחק הם "אני לא סופר אותך כי אתה לא מעניין אותי".

סב: טוב, זה הדור שלך, לא שלי. כשגדלים בבית ללא גבולות, ללא ענישה ומשמעת, מפתחים נרקיסיזם וקהות חושים. הדור של ההורים שלך, כלומר הילדים שלי, ביקר את החינוך הסמכותני שלנו וחשב שהוא מתקן את העולם. אז תיקנו את הקירות של הבית במחיר של ערעור היסודות. אני לא רוצה ליפות את המציאות ובהחלט מסכים שיש תופעות מכוערות שצריך לעקור מהשורש, אבל בבקשה קצת פרופורציות.

מקובלים, קוראים בקפה ובקלפים, אסטרולוגים...

נכד: אוקיי, אז בו נדבר גם על נתונים. למשל, על ממדי האוברדרפט של המשפחות בישראל, שאין להם אח ורע בעולם. מה זה אומר עלינו? זה אומר שאנשים חיים מעבר ליכולות הכלכליות שלהם, שהם מבזבזים כמו ילדים קטנים ומפונקים. זו לא בעיה כלכלית, זה איבוד חוש מידה, חוסר אחריות, אגוצנטריות. בולמוס חסר שליטה של קניות הוא כמו בולמוס של הימורים, אולי יותר גרוע. אתה ובני דורך חסכתם לילדיכם ואפילו

לנכדים. הם לא חוסכים אפילו לעצמם. באמריקה אם שילמת ללא כיסוי אתה מחוק, ואילו אצלנו יפתחו לך חשבון חדש בבנק המתחרה. אין כאן שום לימוד לקח, שום מתן דין וחשבון.

או קח לדוגמה את המספר הגואה של האצטגנינים - כל המקובלים, קוראי הקפה והקלפים, האסטרולוגים ומיני הרמאים האחרים - שאליהם עם ישראל נוהר בהמוניו, כולל אנשים משכילים. מה זה אומר עלינו? זה אומר שהרציונאליות המודרנית נדחקת כאן מפני המיסטיקה הפרימיטיבית. רצינו לבנות בישראל חברת מופת, המבוססת על תרבות הנאורות, ואנחנו מיישרים קו עם הלבנט.

סב: אפשר לחשוב שבארצות־הברית, בירת המדע, אין חומרנות ואין אמונות תפלות.

נכד: יש, אבל שם יודעים לתחום את זה בגבולות הנכונים ובפרופורציות הנכונות. זה לא חודר למעוזי האליטה - למשל, לתקשורת. ובכל מקרה, אני לא מתנחם בצרות דומות של אומות אחרות. לא בשביל זה הקמתם את המדינה הזאת. שטיינר אולי צדק בעוד משהו, הוא ראה במאבק לריבונות הלאומית של התנועה הציונית, לצד התחזוק היום־יומי של המדינה המסכנה הזאת, חסרת המשאבים ומוקפת השונאים, עול כבד התובע מהישראלים אנרגיה מיותרת. זה כמו לדרוש מאיש רוח רב־השראה, מאמן או ממציא, להקדיש את רוב זמנו לעיבוד האדמה ולמאבק ביטחוני סיזיפי עם מבקשי נפשו. זה בזבוז לו ובזבוז לאנושות. אנחנו "עם הרוח" לא "עם החומר והחומרנות" ודומה שהגיע העת להודות ביושר שכל הרעיון הציוני המקורי של "נְרָמוּל" היהודי בטעות יסודו. נְרָמוּל פירושו סירוס ועיקור - בזבוז משאבים בשם אוטופיה לאומית שמקורה התקנאות בגויים.

"נלבישך בגלביית בטון ומלט"

סב: עם ישראל זה לא רק הגאון מווילנה אלא גם טוביה החולב. אידאל תלמוד התורה הוא אידאל נשגב, העומד ביסוד הצלחתם של היהודים בכל תחומי הדעת, אבל לא הכול יכולים וצריכים להקדיש את חייהם ללימוד ומחקר. הרי אם נלך על פי ההיגיון שלך נצטרך לאמץ את המודל החרדי בארץ,

כלומר להפסיק להיות יצרנים ועצמאים ולהיתלות באחרים לפרנסתנו. עוני חומרי הוא רעה חולה פעמיים כי הוא מביא גם לעוני רוחני.

נכד: לא אמרתי שכולם צריכים להיות אנשי רוח, אמרתי שתנאי החיים בארץ אינם מאפשרים לאליטה המשכילה לשגשג ולממש את הפוטנציאל האינטלקטואלי הטמון בה. לא היינו ולא נהיה עם של עובדי כפיים ובזאת נוכחנו כבר בראשית ההתיישבות הציונית. אנו בנו ארצה לבנות ולהיבנות בה בעזרת הפועלים הערבים והלבשנו את המקום הזה בגלביית בטון ומלט מכוערת.

סב: אני זוכר היטב את הדוגמה של שטיינר. הוא אמר, בזמנו, שמתוך הרשימה הארוכה של יהודים שזכו בפרסי נובל – ששיעורם גדול מהרבה משיעור העם היהודי באוכלוסיית העולם – אין למצער ולו מדען ישראלי אחד. והנה, מסתבר שגם הבסיס העובדתי לדוגמה הלגלגנית שלו קרס. יש לנו כבר שלושה מדענים שזכו בפרס ועוד רביעי שהוא ישראלי לשעבר. למעלה מזה, לחוקרים הישראלים יש ייצוג גבוה בכתבי העת המובילים בכל תחומי המחקר המדעי. גם האמנים שלנו עושים חיל לא קטן. והתקשורת, תוססת ומרתקת.

“היי־טק חוצפה” ו“חכמות בתורה”

נכד: התמונה הרבה יותר אפורה, לפחות בתחום המדע. בפועל קיימת שונות גדולה באיכות המחקר בין השטחים האקדמיים, החוקרים והאוניברסיטאות. הגם שיש הישגים יפים, המדע הישראלי נמצא בנסיגה חמורה מבחינת התקציבים ורמת החוקרים. אפילו הרשקו וצ'חנובר מהטכניון אמרו שמאז פרסום התגליות יוצאות הדופן שלהם מצב האקדמיה הישראלית הולך ומתדרדר. לא רק האקדמיה מתדרדרת, אבל ההתדרדרות שלה היא אינדיקציה מובהקת לשקיעת האליטה הישראלית – לדקדנס שמוביל אותנו לאבדון. ארצות־הברית מלאה ברדידות ובקיטש פופוליסטי, אבל לצדם תמיד נשמר מינון קבוע וגבוה של אליטיזם. בסופו של דבר החלום האמריקאי הוא להיות בוגר הרווארד, פרינסטון או ייל, ואילו אצלנו כל דבר שמריח עומק מכונה בבז “פלצנות”. אין טיפוח של תלמידי חכמים כי אין “ישיבות גבוהות”. לכן, העילויים עוזבים ועוד יעזבו בשקט.

סב: רואי שחורות כמוך בוחרים להתמקד בזווית מאוד צרה של התמונה כולה. הנה כי כן, מה לך ולג'ורג' שטיינר יש לומר על פריחת ההיי־טק הישראלי? אתה מוזמן להביט בנתונים המדהימים ולהחליט אם הגניוס היהודי אמנם התנוון בארצנו. הרי תוך שני עשורים בלבד הפכה ישראל למעצמת היי־טק עולמית, וזו רק ראשית הדרך. ושים לב לעוד היבט חשוב: הכל מסכימים שהצלחת הכלכלה היזמית בארץ מושתתת לא רק על הגנים הטובים של עמנו ועל מסורת הדרש והאיפכא מסתברא היהודית, אלא גם על תכונות ומוסכמות שפותחו בקיבוץ ובפלמ"ח, כלומר במקום הזה ולא בנכר. אני מדבר על אלתור, עבודה יעילה בצוותים קטנים, נון־קונפורמיזם, סקרנות. וכן, גם חשיבה ביטחוניסטית, שבה שטיינר כה זלזל. לא בכדי הכתיר אחד מכתבי העת הידועים בתחום ההיי־טק את חברות ההזנק הישראליות בתואר "היי־טק חוצפה". יתר על כן, אנחנו משפרים את ה"גניוס" כי היום יש לנו לא רק "חכמים בתורה" אלא גם "חכמות". אל תשכח שהנשים בישראל הן מהמשכילות בעולם ושיעורן בקרב מקבלי שלושת התארים הגבוהים גבוה מזה של הגברים.

נד: אנשי תעשיית ההיי־טק בישראל אינם מהווים ולו פרומיל מהאוכלוסייה כולה. הם היוצא מן הכלל שאינו מעיד על הכלל. למעלה מזה, אני מציע לך לא לבנות עליהם לטווח הרחוק. הם מוכשרים, בעלי סגנון חיים גלובלי, ובין כך מבליים ימים רבים מחוץ לישראל. לכן טבעי שכאשר תיוצר ההזדמנות הנכונה הם יגידו שלום ולא להתראות – בדיוק כמו שקרה לטובים בקיבוץ. הם עזבו בלי הצהרות, בלי צלצולים ובלי להגיע לאספה ולהשחית אנרגיה על ויכוחי סרק אנכרוניסטיים.

האם חוזרים לקיבוץ?

סב: נו, אז מה קרה לקיבוץ מאז שעזבו אותו רבים? הוא התחדש, השתנה והיום צעירים רבים חוזרים אליו. פתאום הבינו שהיו גם כמה יתרונות חשובים לקהילה הקיבוצית ושאינן צורך לשפוך את התינוק עם מי האמבט. זה מתחיל לחדור למוחם של הצעירים שכסף וקריירה זה לא הכל בחיים, שצריך גם חינוך, סביבה אקולוגית נעימה וחיי קהילה תומכים. אתה לא נשאר צעיר לנצח ואין מקום טוב יותר מהקיבוץ להזדקן בו. לכן, לא ביטלו את הקיבוץ אלא בנו הרכבה חדשה על הגזע הישן.

נכד: לא בדיוק הרכבה. כשהתאנה הופכת לזית היא כבר לא תאנה. השם "קיבוץ" נשאר אבל היום, אחרי השיוך וההפרטה, מדובר ביישוב קהילתי לכל דבר ועניין, בלי המורשת הקומוניסטית. כלומר קיבוץ, בלי התרבות והאידיאולוגיה שיצרו אותו. אז אם יישוב קהילתי, שכל תמציתו זה רמת חיים ולא איזה "איזמים" לאומיים, למה דווקא כאן בארץ? בוא נעשה לנו יישובים כאלה במקומות אטרקטיביים יותר.

"יושב בסן־פרנסיסקו על המים"

סב: אתה מחמיץ משהו עמוק. הצעירים לא חוזרים לקיבוץ בגלל רמת החיים אלא בגלל איכות החיים. ואיכות חיים זה לא רק נוף, דשא ופרגולה. הם גם לא חוזרים בהכרח כי היה להם רע בחוץ. הם חוזרים בגלל השורשים ובגלל האווירה. לכן, גם הישראלים שחיים בעמק הסיליקון בארצות־הברית שבים בסופו של דבר לקן – לארץ־ישראל הישנה והטובה. כמו שאריק איינשטיין שר בגעגוע: "יושב בסן־פרנסיסקו על המים, אז איך זה שאני מרגיש רחוק." בקיצור, נמאס להם מכל ה"ציי", וה"היי" וה"גוד פֹּר יו" המנומס. הם רוצים את המקום האמיתי, שבו חיים אנשים אמיתיים ולא אנשי צלופן.

נכד: אני לא בטוח שהם חוזרים בגלל געגועיהם לתרבות ולאדמה, אלא בגלל הגעגוע למשפחה, לחברים, לשפה. אני גם לא מתכחש לעובדה שלארץ הזו יש עדיין יתרונות רציניים, במיוחד למי שנולד כאן. הנקודה היא שמאזן היתרונות והחסרונות הולך ומשתנה לרעה.

סב: בינתיים, ברוך השם, המאזן שלנו מאוד חיובי. אתה מגזים בתיאור הרע כאן וממעיט בתיאור הטוב.

הבט, המדינה הזו היא קיבוץ אחד גדול – מקום שבו אינך בודד ומנוכר, מקום שנותן לך תחושה של בעל מניה, מקום שבו האדם יודע תמיד היכן הוא עומד ביחסיו עם זולתו. זו חברה ללא מסכות, ישירה, כנה, ללא בולשיט. נכון, צועקים, נדחפים בתור, נוגעים אחד בשני ונכנסים לנשמה, אבל לא מסתירים ומסתתרים וזה נוח, כל כך נוח. זה איכות חיים, ולזה אין תחליף במקום אחר.

נכד: עדיין לא, רק עדיין. שמת לי לב שלא הזכרת בנימוקיך לטובת החיים בארץ הקודש מילים כגון: ציונות, עם יהודי, בית לאומי, עצמאות, מולדת, ארץ-ישראל. זה לא מקרי. אפילו בערבי השירה בציבור של בני דורך המילים ה"נשגבות" של תנועת הנוער כבר אינן מדברות אל הלב ונשארה רק המנגינה - מנגינה עצובה שמרטיטה משום שהיא מזכירה עולם תמים של אנשים צעירים ושל אומה צעירה שהיום מזדקנים ועומדים להיפרד מהעולם.

המיתוס התמים - מה שהיה לא יהיה

סב: כן, אבל את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק וגם אתה, תרצה או לא תרצה, מזמר אותה בלב. זו מנגינה עתיקה שממשיכה להתנגן בווריאציות שונות מאז אברהם אבינו.

נכד: בכל דור ודור מאמינים במיתוס התמים הזה. אבל בפועל מה שהיה לא יהיה עוד והאבולוציה החברתית ממשיכה דרכה להסתעפות הבאה. להזכירך, הלאומיות, העומדת ביסוד התנועה הציונית וביסוד כינונה של מדינת ישראל, היא תופעה חדשה יחסית בתולדות המין האנושי והיא הכחידה תופעות מושרשות שהתקיימו במשך מאות שנים, כגון שבטיות ופאודליזם. הוריק מרדו בהוריהם. הם עזבו את פולין ונטשו את הדת האורתודוקסית. נכדיך עלולים או עשויים, תלוי בהשקפה, לעזוב הן את מולדתם והן את דת הלאום הציונית. בעצם הם כבר עוזבים והיום כבר מזמן הפסיקו לשים עליהם תווית של בוגד ומשתמט. שמת לב שהמילה "יורד" כמעט כבר לא קיימת בשיח הציבורי? להפך, אם הצלחת בחו"ל יעשו עליך כתבת "מי שפּיךך" במוסף השבועי. וזה לא רק ההגירה בפועל, שממדיה עדיין אינם משמעותיים - זו "ההגירה הפנימית", ההתנתקות הרוחנית של הציבור החילוני, המשכיל והמבוסס, שהיא מבוא להגירה הפיזית, ממש כמו שקרה בקיבוצים. תרבות הלאום הציונית, ואני מתכוון למיתוסים, לסמלים, לערכים, לטקסים, לאמונה התמימה העיוורת, הולכת וגוועת. קורה כאן משהו מאוד גדול ואנחנו מדחיקים.

סב: הוריי עזבו את פולין לא בגלל מרד נעורים או עייפות החומר, ובוודאי לא משום שחפשו לעצמם רמת חיים גבוהה יותר. הם עזבו משום שהחיים בגולה היו בלתי נסבלים ליהודי ומשום שהייתה להם הזדהות עם העם

שלהם, שאותו ביקשו לחלץ ממלתעות האנטישמים. אתה גדלת במדינה ריבונית ולא תוכל להבין זאת, לכן עבורך החיים בגולה הם אידאל ומשאת נפש.

האויב כבר לא טיפש

נכד: כאן בדיוק הפרדוקס: רצינו לגאול את עצמנו מהאנטישמיות, ביקשנו לבנות ארץ מקלט, שאכן קלטה אלפי פליטים יהודים. אבל גלגל ההיסטוריה השלים מעגל וכעבור חמישים שנה בלבד הפכה מדינת ישראל העצמאית למקום המסוכן ביותר ליהודים. אז הייתה אנטישמיות נוצרית, ואחריה אנטישמיות לאומנית ועכשיו הגיעה שעתה של האנטישמיות האנטי־ישראלית שממדיה גדלים בעולם המוסלמי ומחוצה לו. הפכנו למחנה השמדה ענקי אחד בפוטנציה, ואת הקרמטוריום הנאצי מחליפים הפצצה הגרעינית של איראן והטרור של בן־לאדן. וכאז כן עתה המערב יעמוד בשקט ולא יעשה דבר להצילנו.

סב: נדמה לי שאתה עצמך אמרת שמה שהיה לא יהיה, אז חזרת לפחד הגלותי, לאנטישמיות של פעם? זה עולם אחר וזו מדינה חזקה עם יכולות הגנתיות שעליהן הוריי והורי הוריי יכלו רק לחלום. עברנו את פרעה, היטלר, נאצר ועראפת, נעבור גם את זה.

נכד: אוי ואבוי, כך דיברו יהודים בשנות השלושים של המאה הקודמת. הם הכחישו את האסון הממשמש ובא. אתה ובני דורך, אתם שניצחתם בכל מלחמות ישראל, מתעלמים משני נתוני יסוד שהשתנו: ראשית, האויב מולנו כבר לא טיפש, פחדן וחלש כבעבר, והשנאה שיוקדת בחזהו מטריפה אותו עד כדי הפיכת טרור המתאבדים לאסטרטגיה פוליטית ולנורמה חברתית. ושנית, אנחנו כבר לא חזקים כבעבר. טילי הקאסם שממשיכים להלום בנו ומבול הקטיושות שנחתו כאן בקיץ הם המחשה כואבת למצבנו הביטחוני. צה"ל חלש לא בגלל רמטכ"ל או שר ביטחון כזה או אחר, אלא פשוט בגלל שהטובים ביותר מעדיפים לעשות כסף ולא לרוץ על הג'בלאות עד גיל הפנסיה.

סב: אתה שוב חושב במונחי העולם הישן. קו ההגנה החדש של מדינת ישראל לא יוקם באמצעות דחפורים ואת צה"ל לא נשקם באמצעות פיתויים

כספיים שיגרמו לעשירון העליון לחתום קבע. ההיי־טק הדיגיטלי שלנו ייצר לנו בקרוב פתרונות שינצחו. אם בעבר צה"ל הכשיר את גאוני המחשב והביא להתעשרותם, עכשיו הם יעשירו את צה"ל בטכנולוגיה חדשה שתתמודד עם האיומים האסטרטגיים החדשים. המעגל יושלם.

נכד: סבא, תתעורר, אתם עדיין שרים בקול גדול "האמיני יום יבוא" ואנחנו מזמזמים "ביום של הפצצה".

אחרי מלחמת ששת הימים התחלנו בתהליך של סירוס עצמי, הקטנו את רמות הטסטוסטרון בתרבות הישראלית, החלפנו את יוני נתניהו באביב גפן ואת ה"גבר־גבר" במטרוסקסואל. ומה עשו הערבים בינתיים? הגדילו את רמת ה"הורמון הפטריכאלי" שלהם לרמות מטורפות. הפונדמנטליזם המוסלמי הוא בעצם גבריות תרבותית שהקצינה עד כדי מחלת נפש קולקטיבית. אני פוחד כי אני יודע שאין כבר מי שיגן עליי.

סב: אני חושב שאתה נוטה להכללות גדולות מדי ועושה עוול לערבים משום שאינך מבין את הגוונים בעולם המוסלמי. לא כולם קיצונים ולא כולם חורשים מזימות נגדך. רובם חפצי חיים ורווחה כלכלית. מעבר לזה, האם כאשר תהגר לצרפת, לגרמניה, לאנגליה, להולנד, לבלגיה ואפילו לארצות־הברית לא תפגוש יותר במוסלמים? תראה מה קורה ליהדות צרפת. פתאום הם עולים בהמוניהם לישראל. מדוע? כי גם שם יש מוסלמים תוקפנים ואין מי שיגן עליהם.

נכד: כן, אבל המוסלמים בצרפת תוקפים יהודים בגלל הקונפליקט הישראלי-ערבי. אני רוצה לבטל את הגורם לבעיה. ולא רק אני, רוב אזרחי המערב רוצים שהמדינה המעצבנת הזאת תיעלם. לכן הם כל כך שונאים אותנו. אנחנו קוץ בישבן ובגללנו עורער ביטחונם.

דור עם אחריות מול דור של "צפונבונים"

וחוץ מזה, על מה בדיוק אתה מגן בארץ? הרי מהבחינה התרבותית והדמוגרפית אנחנו במילא הולכים ופוחתים. החילונים והמסורתיים מתנהגים יותר כמו הגויים בחו"ל, ואפילו השפה שלנו נעשית, בשל השפעת התקשורת, מאונגלזת. הגיעו לכאן יותר ממיליון רוסים, רובם לא ממש יהודים, והיהדות בוודאי לא עומדת בראש מעייניהם. תוסיף להם

מאה אלף דרוזים ועוד יותר ממיליון ערבים, ועוד לא דיברנו על העובדים הזרים. זו המדינה שלך – מדינת היהודים שהפכה למדינה רב־תרבותית. אז אם כבר רב־תרבותיות ורב־לאומיות עדיף באירופה, אוסטרליה או ארצות־הברית.

סב: כל כך הרבה פעמים הספידו את העם היהודי והוא שרד, כמו עוף החול. עדיין יש כאן ריכוז גדול של יהודים ועדיין האופי של המדינה הזאת הוא יהודי במובהק. הבט, לא שאנחנו, דור המדינה, עיוורים או תמימים, זה עניין של נחישות, כוח עמידה, אחריות מוסרית. לזה חונכנו וחושלנו. אתם, הדור הצעיר, חלשים ואגואיסטים. איך אתם קוראים לזה? חנונים, צפונבונים. גידלו אתכם בצמר גפן אז אתם נוטים לייבב בקלות ולהיתפס לחרדות ילדותיות. אתם גם דור המולטימדיה ששטפה אתכם בסרטי אימה. החיים הם לא "מפלצות ודרקונים" ולא "פלייסטיישן". תירגעו, שנסו מותניים ותאמצו גישה חיובית. כל כך הרבה חוזי שחורות התבדו לאורך ההיסטוריה הקצרה שלנו. אמרו שהערבים הם פצצה דמוגרפית, אז הילודה שלהם קטנה; אמרו שהעלייה הסתיימה אז תוך עשור הגיעו ארצה יותר ממיליון עולים באיכות אנושית גבוהה; אמרו שתהיה כאן מלחמת אזרחים בין שמאל לימין ובין דתיים לחילונים, אז בשקט־בשקט המתח הפנים דתי ופוליטי התמתן וכמעט דעך.

נכד: בוודאי שהתמתן, החרדים אוכלים על חשבוני ועל חשבונך והפלשתינים הפכו את כולנו לימין. בני דורך, לא בני דורי, יצרו את המציאות המעוותת הזאת של מדינת פרזיטים שמשתלם בה לא לעבוד ולהוליד הרבה ילדים. אנחנו לא נעלה על בריקדות, כי זה לא יעזור, פשוט נעזוב למקום שבו הכסף שהרווחת הולך לכיס שלך או למטרות חברתיות מוצדקות.

סב: ממש מוצדקות... ארצות־הברית ארץ הצדק החלוקתי... אשרי המאמין. אני מעדיף לפרנס בעקיפין עוד משפחה חרדית מבני עמי מאשר לתרום ישירות לכל מיני ארגונים יאפיים או אוונגליסטיים שממרקים לעצמם את המצפון באמצעות הקמת קרנות וחלוקת מלגות ובאותה נשימה ממשיכים לשמר את שיטת הג'ונגל הקפיטליסטי עם מאות אלפי הומלסים, ניכור, דכדוך ופשע. בכלל, אם אתה משאיר לרגע בצד את האוכלוסייה החרדית והערבית – הראשונה מונעת מהגברים לפרנס והשנייה מונעת

זאת מהנשים – החברה שלנו הרבה פחות מעמדית וקוטבית מחברות מערביות אחרות. הנה הפער בין אשכנזים למזרחים הולך ומצטמצם.

מדינת ה"חֶרְטָה" וה"קוֹמְבִינָה"

נד: אז בו נעזוב לרגע את התקינות הפוליטית ונדבר בגילוי לב על מחיר האפליה המתקנת ופתיחת מעוזי "אצולת המייפלאור" האשכנזית. נכון, יש יותר מסיימי בגרות ואוניברסיטה אבל רמת הבוגרים ירדה פלאים. יש יותר מג"דים, מח"טים ואוגדונרים שלא נולדו עם כפית של פריגורט בפה, אז צה"ל מאבד את החגורה. הפרופיל העדתי של שרים, חברי כנסת, ובכירים בשירות הציבורי נעשה מגוון יותר, אבל התוצאה היא נְפוֹטִיזִם ושחיתות ים־תיכונית. החלפת את שרגא נצר בעוזי כהן והפכת את התרבות הארגונית של הממשל הישראלי למרכז הליכוד. מה שפעם היה בבחינת "לא ייעשה" מתפוגג ואין עוד "לא נעים לי". התפיסה שמנחה את האוכלוסייה המובילית במדינה היא ההנחה המקובלת בתרבות הערבית, לאמור: משרה ועמדת כוח היא לא שליחות ציבורית אלא לטיפונדיה פרטית. הם אומרים בריש־גלי או בלחש: "קודם אתם, האשכנזים, זכיתם בקופה ועכשיו הגיע תורנו, אז קדימה הסתער."

זה ההבדל בינינו לבין ארצות המערב המתקדמות. שם אולי יותר מפלים אבל התיקון נעשה באופן מודרג ותוך בקרה וסינון ששומרים על עקרונות הצדק והמנהל התיקון. רק בישראל שר תקשורת יכול להיות אדם שאין בביתו טלוויזיה ושר הביטחון איש שהשתחרר בדרגת סגן ושמעולם לא יצא מחיק ההסתדרות ולא התקדם בשום מערכת מריטוקרטית הישגית. אני רוצה שהבן שלי יחיה במדינה מתוקנת שבה יש כללי משחק ברורים, הוגנים ויעילים ולא במדינת ה"חֶרְטָה" וה"קוֹמְבִינָה" שבה אפשר ואפילו רצוי לעקוף את השיירה הסבלנית דרך נסיעה על השוליים.

סב: רגע־רגע, אני קצת מתבלבל, חשבתי שהדור שלי מואשם בדעות קדומות, בניצול ובאפליה של עולים, עדות, נשים, מה לא. והנה, מדברין מסתבר שמתחת למעטה יפות הנפש וכל צלצולי הרגישות החדשה פועם לב של גזען ושמרן. ה"חֶרְטָה" שעליה אתה מדבר חוצה עדות, מגדרים ומגזרים, אז אל תפיל את זה על קבוצה כזו או אחרת. נכון, קל יותר לעלות על הקוֹמְבִינָה של הפקיד הקטן והבינוני ולא על זו של העשיר המתוחכם,

זה שמצויד בעורכי דין וברואי חשבון צמודים. אבל אני לא בטוח מי מבין השניים יותר מקמבון, מי מוצא יותר שבילים עוקפים לחוק ולמוסר (למשל עוקפי מס).

שמע, ארצות־הברית הפכה לאימפריה בזכות המוביליות הפתוחה, בזכות הסובלנות. תודה לאל שגם אצלנו מבינים זאת, אולי לא מספיק, אבל זה חודר. פעם גם על נשים אמרו שלא צריך לקדם אותן כל כך מהר והפיצו עליהן שקרים וסטראוטיפים. אז אמרו, והמציאות טפחה לשובניסטים על הפנים.

נכד: גם אני רוצה שפערים ייסגרו וגם אני שמח על ניידות מעמדית אבל אי־אפשר לקחת את עובד פס הייצור ולמנות אותו ביום אחד למהנדס המפעל. אתה לא מבין שהמפעל יתמוטט?! במדינה מתוקנת, לפני שאתה מקדם מישהו לתפקיד בכיר אתה בודק אם הוא עומד בדרישות המינימום שלא לדבר על המקסימום: השכלה, ניסיון, כישורים וכו'. אם הוא ראוי, אין זה משנה אם הוא אישה או גבר, אשכנזי או מזרחי, ערבי או יהודי, דתי או חילוני. אבל אצלנו מקדמים אנשים – בעיקר בפוליטיקה ובחלק משמעותי מהשירות הציבורי – בעיקר על בסיס אישי, נפוטיסטי.

סב: אתה כל כך נאיבי. אצלנו פשוט קשה יותר להסתיר את הפרוטקציה בהשוואה לגויים. הילד שלך, שאותו אתה רוצה לגדל בחו"ל, יבין בשלב כלשהו שהוא לא יכול להתקדם כי אבא שלו לא שייך למועדון הנכון, ושכרטיס החברות במועדון הזה כולל בין השאר מוצא והכנסה. ואז אתה תחפש איזה יהודי חם בסביבה שיעשה לבן שלך פרוטקציה קטנה וחזרנו שוב לעם היהודי שלא כל כך מעניין אותך.

נכד: אם אפשר לצמצם את היהדות לחברות במועדון־חברים אני קונה. אבל בשביל מועדון לא צריך מדינה ולא צריך לשרת בצבא ולא צריך להסתכן ולהתרגז כל יום. בדמי החבר שלי אוכל לקנות אפילו שומרי סף שיסננו את מי שצריך לסנן. ואני אבילה בפנים עם כוס בירה ומקל גולף.

סב: הגישה שהאחרים יעשו בשבילי את המלאכה היא גישה לא רק אגואיסטית אלא הרסנית. לאדם יש לא רק זכויות אלא גם חובות ואחת מהן היא להתגייס למען הכלל ולא רק למען עצמו. שכח לרגע את כל העניין הציוני והתייחס לחיים במדינת ישראל במונחים מוסריים נטו. חיים כאן

שבעה מיליון איש והמדינה היא עובדה קיימת. אתה לא אורח כאן, אתה עובד ומנהל ובעצם גם בעל מניה במפעל חברתי, שהעניק לך לא מעט דיווידנדים, חומריים ורגשיים. אז כשהמפעל במצוקה אתה עוזב את קו הייצור, מוכר את המניה, מנתק מגע, ואומר לכל חבריך, מצדי שהכל ילך קיבינימט? או לנו אם המכורה תעמוד למכירה.

נזם זהב באף גמל

נכד: אתה לא נשאר במפעל כושל שנמצא במסלול של התרסקות רק בגלל החברות והסנטימנט. ניסינו לשנות את קו הייצור, החלפנו מנהלים בלי סוף, אבל השוק השתנה, הצרכים השתנו והמפעל מפסיד. והכי חשוב, גם אם אנחנו נשתנה הם, השכנים שלנו - אלה שעל הקרקע שהם טוענים שהיא שלהם בנית את המפעל שלך - לא ישתנו, בוודאי לא בטווח הנראה לעין. הערבים לא רוצים לחיות אתנו וזה לא משנה מה תיתן להם. לפשרה מגיעים עם קבוצות בעלות תפיסות דמוקרטיות ולי אין את הסבלנות לחכות שהם יהפכו לדמוקרטים. האומה הערבית היא אומה תקועה, מנוונת. אתה יודע מה באמת הטרגדיה שלנו? לא היהודים, אתם אפשר להסתדר, אותם אפשר לשנות. הטרגדיה היא שהעם המוכשר בעולם נטע את אוהלו במרחב מאוד פרימיטיבי. הם אכולי קנאה ורגשי נחיתות, והתחושות האלה רק הולכות ומתעצמות כי הפערים גדלים. אנחנו הולכים קדימה והם נסוגים לפונדמנטליזם. אנחנו דרום אפריקה של המזרח התיכון - נזם זהב באף גמל. וממש כמו הלבנים בדרום אפריקה כדי לשרוד הפכנו לגזענים. בנינו טריטוריה סטרילית שיצרה לנו דימוי נוראי. אז בו נשאיר את פלשתינה לערבים ונחזור ליבשת שלנו - לאירופה ולשלוחתה באמריקה.

סב: ובכל זאת, השלום עם מצרים וירדן מחזיק מעמד. כבר לא כולם רוצים לזרוק אותך לים. אפשר לעזור להם להתקדם ולסגור פערים, לא צריך לברוח. הנה, ארצות הברית גובלת במקסיקו והפערים בין השתיים גדולים. אז מה, האמריקאים לקחו את הפקלאות וחזרו לאירופה? גם מדינות הגוש הקומוניסטי לשעבר סוגרות במהירות פערים עם שכנותיהן. ומי היה מאמין שזה יקרה עוד בימינו. הקומוניזם היה רק לפני שני עשורים כמעט אקסיומה. המסקנה: קצת אופטימיות לא תזיק.

נכד: אבל המקסיקנים לא רוצים לזרוק את האמריקאים לים ולא תובעים לעצמם את שטחי ארצות-הברית.

ראה, נתנו למצרים את כל סיני, ומה קרה? אנטישמיות ארסית המופצת יום-יום שעה-שעה, לא רק במסגדים ולא רק על ידי אנשים פשוטים, אלא גם, ובעצם בעיקר, על ידי האליטה המצרית המשכילה והעשירה. הערבים לא שוכחים ולא סולחים, זה בדם שלהם. ואל תשכח, המלחמה הבלתי נגמרת בינינו לבינם מוסיפה עוד ועוד קורבנות ואתן אין-ספור נקמות דם פוטנציאליות. הם יחכו לשעת כושר ואני לא רוצה להיות כאן כשהם ינקמו.

סב: אנחנו בתקופה של תפר. מבנה חברתי אחד, שהחזיק מעמד במשך שנים רבות – תקרא לזה מדינת הלאום, או חברה תעשייתית – משתנה באופן עמוק. הטלקומוניקציה היא באמת צונמי שסוחף עמו המון נטיות תרבותיות ארוכות שנים. אבל דווקא בגלל שאנחנו בתפר צריך אורך רוח. צריך לדעת לעבור את הצונמי, לחזק את הנכסים שאסור לאבד ולתת לרעוע למות כדי לבנות משהו בריא יותר. מדעני החברה קוראים לשלב הזה "משבר חיכוכי". בתקופה הזאת יש כאבים ודימומים, ואם נחזיק מעמד הגוף יעבור את המשבר ויצא לדרך חדשה.

גירושין ממדינה הם חסרי תקנה

נכד: מצטער מאוד, תן לערבים לעבור את החיכוך הזה בלעדיי. תן להם להתמודד עם מהפכת הטלקומוניקציה ועם הפמיניזם ומהפכת זכויות האזרח בעצמם. אין לי כל כוונה להמשיך לשמש שק החבטות שסופג את כל הזעם ההיסטרי שלהם. הרי ברור שלא האדמות הכבושות הן לב הבעיה בינינו לבינם וברור שגם אם נחזיר כל שעל לא יהיה באזור הזה שקט. זה קונפליקט תרבותי עמוק בין האסלאם למערב ואני מוותר על תפקיד החייל בחזית מלחמת העולמות, בפרט כאשר העולם החופשי לא מכיר לי שום תודה. אדרבה, הוא שונא ומגנה אותי. כבר שיחקתי את התפקיד הזה בתקופת המלחמה הקרה ושילמתי מחיר יקר. עכשיו, שהאמריקאים, הבריטים והצרפתים יילחמו במוסלמים ואני רוצה למיטה, מתחת לשמיכה, רחוק מהארטילריה.

סב: אבל השינוי יהיה הרבה יותר מהר ממה שאתה חושב. יהיה לך הרבה יותר

קשה להתחיל משהו מחדש במקום אחר, מאשר לספוג תקופת מעבר קשה אבל יחסית קצרה.

נכד: סבא, בניגוד לדור שלך אנחנו מאמינים שזו חכמה גדולה בחיים לדעת מתי לעזוב. אתם פחדתם אפילו להתגרש כשלא היה לכם טוב ביחד.

סב: בתרבות, כמו בנישואים יש תקופות רעות ויש שחיקה, אז הפתרון הוא להתגרש? לשבור את הכלים כי לא משחקים? אין פלא שהדור שלך, החרד להתחייב והממהר להתגרש, נוטה לפתרונות אינסטנט שבעצם לא פותרים כלום גם ברמת המקור. גירושין חסרי אחריות מהמדינה יולידו בעיות חדשות של זהות ובדידות בעיקר בקרב הצאצאים, ממש כמו אצל ילדים של זוג גרוש. וזכור נא, אם בגירושין מבן זוג אפשר להתאושש באמצעות נישואים חדשים, גירושין ממדינה (כלומר, הגירה וניתוק) יכולים להיות חסרי תקנה.

נכד: הוריק היגרו לכאן ולא ראיתי שזה גרם לך ולצאצאך נזק חסר תקנה. אתה ובני דורך פחדתם לבכות, פחדתם להיות חלשים. אנחנו לא פוחדים ולא מתביישים להודות בחולשה. בכל מקרה עדיף להתבייש ולהישאר חי מאשר להראות פאסון ולמות זקוף. צריך לדעת מתי להניף דגל לבן ולהתקפל, זאת אינה בושה. דרושים יושר ואומץ לב כדי להכיר במציאות. בוודאי שלא קל להגר למדינה אחרת ולהתחיל הכל מחדש, אבל זו שאלה של תועלת ועלות, רווח והפסד. כבר אמרתי לך, המאזן השתנה וממשיך להשתנות לרעת החיים בארץ. תראה, כשאתה היית בגילי המדינה הזאת נתנה לך המון: תחושה של חזון, ייעוד ומשמעות קיומית עמוקה. לכן גם היית מוכן לספוג קורבנות וחיית בתפיסה של צידוק הדין. חשבת על עתיד הדורות הבאים במונחים של אדם דתי המאמין בכל נפשו ומאוד בביאת המשיח. אבל מה העתיד שלי כאן? עבור איזה חזון אני אמור להקריב? אם החזון שלי הוא הצלחה מקצועית, רמת חיים גבוהה, אהבה רומנטית, עדיף לי לחיות במדינה שבה אין שירות צבאי חובה, אין סכנות, אין מתחים ויש שוק גדול ואין ספור אפשרויות כלכליות ותרבותיות. עדיף לי מדינה שבה אני יכול לבנות את הבועה החברתית הקטנה שלי ולהיבלע במרחב הגדול. כן, בועה מסוימת, אני לא מתבייש לומר זאת – כמו ההיספנים, האיטלקים, ההודים, הסינים ומיעוטים אחרים שהיגרו וחיים

באושר בארצות-הברית. אני רוצה שקט נפשי ונמאס לי להיות במרכז ההוויה העולמית. נמאס לי להיות בחדשות ונמאס לי להיות שנוא.

מיתולוגיה של טרשים במחיר של מדינת משמר הגבול

לפלשתינים ולמדינות ערב השכנות אני אומר: אוקיי, שגינו, חשבנו שתקבלו אותנו, שתדעו להפיק מאתנו את הטוב עבורכם, שתעזרו לנו לעזור לכם להפוך את המקום הזה למזרח תיכון חדש. אז לא רציתם, ומצדי תישארו עם המואזינים שלכם, עם הרעלות, עם העוני, הבערות, המריבות השבטיות. אני הולך מכאן.

לערבים הישראלים אני אומר: נמאס מכפיות הטובה שלכם. רוצים אוטונומיה תרבותית? רוצים מדינת כל אזרחיה? תפדאל. נראה אתכם מסתדרים בלעדינו. נראה מי יתגעגע למי. אין לכם מספיק דמוקרטיה במדינת ישראל? בבקשה, בנו לכם את הדמוקרטיה הערבית הראשונה. אבל תעשו את זה לבד, בלי שיהיה לכם את מי להאשים בגזענות, באפליה. בואו ונראה איזו דמוקרטיה זו תהיה, איזה חופש יהיה לכם, לילדים, לנשים, נראה מה תהיה רמת החיים שלכם.

לחרדים אני אומר: תמצאו לכם מישהו אחר שיפרנס אתכם, לא אני. תורתכם אמנותכם? מזל טוב, נראה אתכם ממשיכים להוליד עוד ועוד ילדים בלי המסים שלי. ואל תשרתו בצבא, אין בעיה, אבל גם אני לא אשרת ולא אשמור אתכם מפני פוגרומים.

לימין הדתי אני אומר: אתם רוצים אתחלתא דגאולה, ברוכים תהיו. תשאירו את ההתנחלויות המבוצרות שלכם, העלו את חברון ואת שכם על ראש שמחתכם, אבל לא אתי. בעזיבתי אחסוך לכם עוד "יפה נפש" לשנוא. אל תתנתקו, אני אתנתק מכם. אתם רוצים לפוצץ את האזור הזה בשביל מיתולוגיה של טרשים ובמחיר של מדינת משמר הגבול? תעשו את זה בעצמכם. אני לא שולח את הבן שלי לשטחים. תבנו לכם לבד גדר הפרדה ותפתחו את טילי ה"חץ" שלכם שאלוהים יודע אם אכן יגנו עליכם. ואני, אני אבנה יחד עם חבריי איזה "ליטל תל-אביב", באיזה מטרופולין ניו-יורקי או משהו. יום אחד ננגב חומוס ויום אחד נאכל סושי והמבורגר. בבית נדבר עברית ובחוץ אנגלית. ונעשה ערוצי טלוויזיה משלנו, ומועדונים משלנו. בקיצר, אווירה ישראלית חיובית נטו ללא כל הג'יפה והעצבים.

סב: זו גישה מאוד תבוסתנית וסוציומטית, לקום ולעזוב כשקשה ומסוכן. אם זו הייתה הגישה הרווחת בתקופת מלחמת העולם השנייה, העולם החופשי לא היה מביס את הנאצים ולך לא הייתה החירות הנעימה לבחור מקום מגורים ובעצם לא הייתה לך חירות בכלל. מאות אלפי חיילים נלחמו בשביל החירות שלך, שנראית לך עכשיו מובנית מאליה. ביתם לא הותקף ישירות על ידי הנאצים ועוזריהם אבל הם נלחמו עבור ערכים של חופש וצדק. הם לא אמרו: "יש מישהו אחר שיעשה בשבילנו את המלאכה." אתה בעצם אומר, אני במצוקה, אני תחת איום, בוא נעקור, נעבור למקום בטוח שבו לא צריך להגן על עצמך. אין מקום כזה!! גם במקום החדש אתה עלול למצוא את עצמך יום אחד בסכנה. הרוע לא התרכז רק במזרח התיכון. ומה תעשה אז, תעקור למקום אחר, תברח? הרי גם אם אינך מקבל את התזה הציונית, אין שום זכות לאף אחד לזרוק אותנו מכאן. הקמנו מדינה לתפארת, אנחנו חיים כאן יותר ממאה שנה וזה לא מוסרי לנטוש. תילחם על הישרדות המקום הזה ועל דמותו ותתעמת מתוך כבוד עם אחיך ושכניך שיש להם אג'נדה תרבותית ואידאולוגית שונה משלך. החיים זה לא חופשה בקופה-קבנה.

נכד: ניסינו, זה לא הולך. הכשל שלך הוא כשל אופייני לתרבות הגברית שבה צמחת: להילחם בכל מחיר, ללא קשר לסיכויי הניצחון. חונכת על ברכי מיתוס תל-חי ותפיסתך הייתה ותישאר עד יומך האחרון: מכאן לא זזים. אפרופו תל-חי, תגיד לי, לא היה יותר הגיוני לעזוב את ה"פּוֹדְיוֹלֹךְ" הזה בגליל – נקודה מנותקת בצפון הרחוק שלא שינתה כלום ליישוב היהודי? לא היה עדיף לסגת ולמנוע את כל ההרג הזה? אנשי מצדה, אותם מטורפים, שגם על המיתוס שלהם גדלו דורות של ישראלים, עשו דבר נורא ובשם אותה תפיסה. כבר עדיף להיות עבד רומי מאשר להתאבד. לפחות חיים באיטליה. חה חה חה.

"מי בכלל רוצה לשמר את התרבות העברית?"

סב: אל תהיה כל כך בטוח. אתה שופט דברים מפרספקטיבה מאוד צרה. הרי ברור שמיתוס תל חי ומצדה היו גנרטור אדיר של נחישות, כבוד עצמי ודבקות במטרה, לאלפי לוחמים ציונים שהגנו על מולדתם ושבזכותם אתה יושב עכשיו בקניון הזה ושותה קפה איכותי. זה לא הנקודה הגאוגרפית,

לא היישוב הקטן שעל הגנתו נפלו, אלא העיקרון – העיקרון שנלחמים על הבית. זה לא עיקרון ציוני, חביבי, זה עיקרון מוסרי אוניברסלי.

נכד: לא טוב למות בעד ארצנו ולא טוב למות בכלל.

סב: למזלנו רוב אזרחי ישראל לא חושבים כמוך. רבים עדיין מתגייסים לצה"ל ונלחמים בגבורה כאשר צריך.

נכד: הם לא מתגייסים מאותן סיבות שאתה התגייסת בזמנו. הם אינם חושבים על תקומת ישראל וכל הבל"ת הזו. הם מתגייסים משום שהם כועסים על הטרוריסטים ובמיוחד משום שבצבא יש עכשיו "אָקְשׁוֹן". מזלנו שאנשים צעירים הם תמימים. אפשר להניע אותם בקלות עם קצת רומנטיקה וקיטש גברי. רק אחרי שהם משתחררים פתאום הם מבינים מה הם עשו ואז הם כותבים ספרים ומביימים סרטים על הלם קרב ועל פחד וגעגועים הביתה.

סב: אז לפי ההיגיון שלך גם אין טעם להתגייס למשטרה, למכבי אש, למגן דוד אדום. בכלל, אין טעם להיות אידאליסט ולתרום לחברה. תתרגל לרעיון שלאנשים רבים עדיין יש מחויבות לא רק לעצמם אלא גם לאחרים ואפילו לדורות הקודמים. אתה ניהיליסט וזה כואב לי מאוד, כי את אבא שלך גידלתי אחרת.

אני לא מבין איך אתה יכול לזרוק שנים של מאבקים והישגים. עברנו כל כך הרבה, התגברנו על כל כך הרבה קשיים, התקדמנו, בנינו משהו. האדמה הזאת ספגה דם יקר. אז כל זה לחינם?! מה תעשה עם הקברים והאנדרטות, גם אותם תיקח ל"ניו איזראל" שלך? גם אם בנסיבות שאתה מתאר ההגירה מוצדקת מבחינה תועלתנית, היא עדיין בגידה, הפקרה – בגידה בזקנים ומעוטי היכולת שלא יוכלו להגר לעולם, בגידה במשפחות השכולות, בגידה בערכים. ומה עם נכסי התרבות האדירים שצברנו כאן, גם עליהם תוותר? הרי היכחדותה של מדינת ישראל תביא להכחדת השפה העברית ואתה נכסים אדירים בספרות, באמנות, במדע ועוד.

נכד: סליחה על הבוטות, אבל מי בכלל רוצה לשמר את התרבות העברית? גם השפה האשורית נכחדה והצלבנים פסו מהעולם. זה טבעו של עולם. במילא האינטרנט מוחק שפות, זה הוכח במחקרים. ה־Windows במילא זהה בכל המחשבים ברחבי העולם. תתקדם סבא, שפה מקומית זה כבר

משהו אנכרוניסטי. אנחנו בדרך לשפה עולמית, אז למה לחכות, עדיף כבר להשקיע בעולם החדש. קרקע, שפה מקומית, תרבות מקומית – הכל פֶּאָסָה.

הווירוס האנטישמי לא נכחד – רק נרדם זמנית

סב: ומה עם האנשים? לא ענית לי על זה.

נד: הייתי שמח לשנע את כולנו, הבעיה היא שהרוב במדינה הזאת הם כמוך – מעדיפים להדחיק את המחר ולחיות את הרגע. תן להם מסעדות, תן להם טרנס, תן להם דודו טופז ועזוב אותך משטויות. גם בשנות השלושים היו רבים שהאמינו שהכל רק זמני, שאו־טו־טו המצב יחזור לקדמותו. אז מה קרה למי שנשאר, למי שלא חזה את הנולד? אתה רואה בתפיסה שלי ושל כמותי דפיטיזם ואגואיזם, אבל אולי דווקא אנחנו מוסריים יותר מכם. אולי אנחנו, שקוראים את המציאות נכון, נביא להתפכחות, ניצור את ראש הגשר, את האלטרנטיבה. אנחנו נהיה החלוצים של העידן הפוסט־ציוני והאחרים יגיעו בעקבותינו. הגירה עכשיו היא אולי מפעל ההצלה של העם היהודי.

סב: זו לא הצלה, זו התאבדות לאומית. תרבות המהגר נשמרת דור אחד או שניים לא יותר. ראה מה קורה היום אפילו ליהדות ארצות־הברית. הם מתבוללים, האמריקאיות מטשטשת את זהותם היהודית. ה"ניו־איזראל" שלך ישרוד זמן קצר מאוד. ילדיך ונכדיך כבר יהיו אמריקאים. ואולי עוד לפני שיהיו אמריקאים יחוו אנטישמיות שתחזיר אותם לפתרון הציוני. הרי רק באחרונה הוכח שהאנטישמיות המערבית לא פסה מהעולם והווירוס לא נכחד, רק נרדם לכמה שנים.

נד: סבא, ילדי לא יהיו בהכרח אמריקאים, אלא אזרחי העולם החדש – העולם הגלובלי שבו המדינה היא לא יותר מישות מוניציפלית. הם, כמו האחרים, כבר לא יגדירו את עצמם במונחים דתיים, עדתיים, גזעיים או לאומיים. הם יגדירו עצמם באמצעות המקצוע, התחביב, תרבות הפנאי – דברים כאלה. בכלל, מי צריך את ההגדרות האלה, עדיף שנשתחרר מאותם גבולות שיצרו כל כך הרבה מתחים ודעות קדומות, כל כך הרבה מלחמות ושפיכות דמים. מוטב שאדם יוגדר על פי הביוגרפיה הפרטית

שלו ועל פי התכונות הייחודיות לו כבן אנוש. תרבות היא בסופו של דבר תוצר של גירויים משותפים ואלה מותנים בגבולות האינטראקציה בין בני אדם, שמבוססים על אמצעי הניידות והתקשורת שמאפשרים מפגש אנושי. התרבות של חברת הציידים והלקטים התרחבה למספר קילומטרים ספורים משום שהיא התבססה על קשר סדיר בין בני אדם שנוצר באמצעות הליכה רגלית. כאשר בייתו את החמור, הגמל או הסוס הרחיבו את גבולות התרבות וכאשר הופיעו הטלגרף, הטלפון, ספינות הקיטור והבנזין, הרכבת ואחר כך המכונית והמטוס, נוצרה מדינת הלאום האזרחית. עכשיו, בעקבות המצאת טכנולוגיית המחשב, גבולות האינטראקציה בין בני אדם מתרחבים לאין שיעור. האינטרנט אינה עוד המצאה טכנולוגית. זו המצאה בקנה מידה של המצאת המכונה האוטומטית והיא תשנה מן היסוד את המסגרות שבהן אנו חיים. אתם, הזקנים, לא מבינים את זה כי אינכם אורייני מחשב. בשבילכם האינטרנט הוא רק משחק.

כבר היום, המכנה המשותף התרבותי בין צעירים באיטליה, בהולנד, באנגליה וישראל הוא גדול מאוד. כולם שומעים את אותה מוזיקה, אוכלים את אותו אוכל, לובשים את אותם בגדים, בקיצור חווים חוויות דומות ומפתחים סגנון חיים דומה בשל החשיפה לאותם אמצעי תקשורת. זה רק ילך ויתחזק כי אנחנו בעיצומה של מהפכה אדירה. אירופה כבר מותכת לישות אחת שחותרת תחת תרבות הלאום הישנה. התהליך אמנם רק בראשיתו והדרך עוד ארוכה, אבל המפץ הגדול כבר התרחש והמגמה לא תיעצר. המשחק החברתי עובר מהחלל הפיזי לחלל הווירטואלי, שישנה בטווח הרחוק גם את החלל החברתי והגאוגרפי. הגדרות ישנות של זהות וקבוצתיות ישתנו ללא הכר.

כעיקרון רצוי להקטין עד למינימום את הסנטימנט השבטי, את הקולקטיביזם שקורא לך ליישר קו ומשעבד אותך. הרי פעם שועבדת לכפר שבו נולדת, לדת שבה הוטבלת. תודה לאל היום עוברים ממקום אחד למקום אחר בלי להיחשב למומר. אם אתה רוצה שוביניזם שבטי שיענה לך על צרכים קמאיים, תסתפק באהדה לקבוצת כדורגל. נשאר את ההמנונים והמלחמות למגרש הספורט.

שורשים מול זהות אוניברסלית

סב: אדם לא יכול לחיות ללא שורשים. אתה משלה את עצמך וקדמו לך הוגי דעות שחשבו כמוך על זהות אוניברסלית וסופם שהתבדו.

נכד: בתקופתם עדיין לא נוצרו התנאים הפיזיים (הטכנולוגיים) לחיים ברמת נידות גבוהה ואילו היום הם נוצרים. ג'ורג' שטיינר, מיודענו ה"פוסט-ציוני", אמר ששורשים יש לפרחים ועצים ואילו האדם בורך ביכולת לנוע בחופשיות בגופו וברוחו. אני קונה את האמירה הזאת. בכלל, אני כופר באקסיומה שהעם היהודי צריך לחיות לנצח. לא העם היהודי ולא עם בכלל. לאום הוא אמצעי לא מטרה. נצחיות והנצחה מקומן באנדרטות ובמוזאונים. עם הוא ישות מיתולוגית, זאת המצאה בדיוק כשם שהדת היא המצאה. מה שחשוב זה התכונות האנושיות והערכים האוניברסליים. תהיה אתה עצמך לא בן לאום או בן דת.

סב: כך אמרו גם על המשפחה, ומה התברר? שעם כל השינויים בכל זאת אין לה תחליף. אי-אפשר לחיות ללא קבוצת השתייכות, אז למה לוותר על תחושת ההשתייכות לעם היהודי, שמעוררת בנו גאווה גדולה אלפי שנים. הרי אפילו אוהדי כדורגל לא מחליפים קבוצה כל החיים. ואל תשכח, אנחנו אוהדים של קבוצה מנצחת, אימפריה!

נכד: סבאלה, אם כבר דוגמה מתחום הכדורגל, אז לידיעתך ה"צ'מפיון ליג" האירופאית, שהיא ליגה גלובלית שבה משחקות קבוצות עם הרכב שחקנים בינלאומי, עולה היום בחשיבותה ובעניין שהיא מייצרת על הליגות הארציות. זה קורה, זה כבר כאן, העולם משתנה, תכיר בכך, אפילו הפועל, מכבי ובית"ר הופרטו מזמן. ולהזכירך, בזמנו ראו בכך אסון ובגידה.

סב: בוא נעזוב לרגע את הוויכוח האידאולוגי ונעשה תרגיל תאורטי. נניח שאנחנו "סוגרים את הבקטה" כאן ועוברים דירה לארצות-הברית. נניח שאנחנו עושים לעצמנו תכנית אוגדנה כזאת, בונים לעצמנו את הכוכב החמישים ואחד בדגל האמריקאי. מישהו בכלל מקבל אותנו? מישהו נותן לנו "גריין קארד"? זה לא שמישהו מציע לנו משהו. לכן כל הרעיונות שלך הם קלאם פאדי.

נכד: זה יכול להיעשות באופן מודרג, דונם אחר דונם שייקנו באזורים מסוימים, כמו שרובעי הצ'יינה-טאון והליטל-איטלי התהוו בהדרגה. לחילופין, זה יכול להיעשות בצורה מאורגנת. אפשר לקנות קרקע ולהקים בא את קנטון התרבות הישראלית. זו תהיה תרבות ללא ריבונות.

סב: פנטזיית ה"נה-לוקיישן"! כבר לא ברור לי מי כאן הסהרורי. מעבר לעובדה שקשה למצוא ארץ ואפילו אי למכירה, אתה באמת מאמין שהמקומיים שיחיו בשכנות לך לא יראו בך זר וכובש? גם כשיהיה לך חוזה חתום על ידי עשרה עורכי דין, יבואו מי שידביקו לך תאוריית קונספירציה של גזילת אדמות ושל השתלטות תרבותית. ואז כמובן יחזור השד האנטישמי. אם כן, כבר עדיף להיות במקום שבו יש לך שורשים היסטוריים ארוכים, מקום שיש לך כלפיו רגשות עמוקים. על ארץ-ישראל יש לך לפחות קושן תנ"כי; ומה תטען על "ניו איזרעאל" שלך שתוקם באוסטרליה, קנדה או ארצות-הברית? אני אומר לך נכדי היקר: "להיות עם חופשי בארצנו, ארץ ציון ירושלים" – זה עדיין תקף וימשיך להיות תקף.

נכד: אני מסתפק ב"להיות חופשי".

